

Sentit i significació del 21 de gener

Albert Tubau, historiador

Saló de Plens de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 25 de gener de 2019

Intentaré ser molt breu perquè el missatge és senzill, i els missatges senzills no necessiten de gaire retòrica.

Quina és la significació, quin és el sentit del 21 de gener ?

El primer que caldria preguntar-nos avui és: cal recordar el 21 de gener, una de les dates més celebrades pel franquisme ?

Doncs sí. Després de 80 anys del 21 de gener de 1939 i 42 anys després que es deixés de celebrar, l'hem de tenir present, no pas per rendir cap tribut a la por o la desesperança, ni tampoc per enaltir l'orgull dels vencedors o la humiliació dels vençuts.

Cal fer-ho, entre altres coses, per recordar que la democràcia és fràgil i que cal defensar-la cada dia. I avui en tenim molts exemples, que ara no us recordaré.

Vilanova fou una de les darreres ciutats de Catalunya en celebrar el dia de la *Liberación*, el nostre 21 de gener. Trist honor.

Encara es va celebrar el 1976, mort el dictador, tot i que aquell any ja no va ser festa. Sort dels Tres Tombs que queien a prop.

Diuen les cròniques que es va celebrar una missa commemorativa amb tota la corporació municipal, una ofrena floral i un concurs de redacció.

Ja no sonaven les sirenes de les fàbriques, ni havia desfilada militar, ni missa de campanya, ni el ridícul simulacre d'ocupació de la ciutat a les set del vespre.

Però, celebraven el dia de la *Liberación*. Un festa que potser tots hauríem subscrit i fet nostra, si la *Liberación* hagués volgut dir alliberar-se dels patiments i la violència d'una guerra que molt pocs volien. D'aquesta manera, hagués pogut ser una jornada de concòrdia i reconciliació.

Però no, la *Liberación* volia dir exactament alliberar els bons dels dolents.

I aquesta era la segregació que caldria imposar i perpetuar, a nivell nacional, regional i local. Un recordatori per justificar l'escarment i la repressió.

El 21 de gener de 1939 els sentiments eren diversos i contradictoris: l'alegria dels uns, la por dels altres i la incertesa de tots plegats. La guerra s'havia acabat i, més enllà del resultat, aquesta era una bona notícia per una societat cansada, abatuda.

Però allò era el final d'un capítol i el començament d'un altre. Els assassinats a la rereguarda, els bombardeigs i els morts al front, donarien pas als presoners, exiliats, executats, depurats, desterrats i altres formules de la infàmia.

Amb el final de la guerra, no arribava la pau. Els vencedors volien treure de la circulació tots aquells que no pensaven com ells.

El 21 de gener -o potser l'1 d'abril, en acabar-se la guerra- s'haguessin pogut posar les bases de la reconciliació, un pacte de país per tancar ferides i aixecar-nos de les runes tots plegats.

Però no, els vencedors, els militars insurrectes i els seus representats volien imposar la seva victòria.

Victòria absoluta vs. Derrota total. No hi havia transacció ni matís possible

Una nova cruïlla a la història d'Espanya sense negociació, sense pacte, sense diàleg, sense sortida.

Els uns havien guanyat i els altres havien perdut. I així seria durant prop de quaranta anys. O potser més.

El 21 de gener definiria amb rigorosa severitat la divisòria entre vencedors i vençuts

Havien guanyat aquells que s'oposaven a l'obra reformista de la República: a la reforma agrària, a la reforma militar, a la reforma educativa, a la reforma religiosa o a la reforma territorial. Havien guanyat aquells que s'oposaven, en definitiva, a qualsevol reforma.

Els mateixos que eren contraris als drets laborals, al dret d'expressió o als drets de les dones.

Aquells que eren contraris, en definitiva, als drets humans.

Es perpetuava el model de les dues Espanyes, el de Machado, o el de Goya quan va pintar l'obra "Duelo a garrotazos".

Era la malaltissa recuperació d'un determinat model de país: el de la Inquisició, el d'un país que havia viscut quatre guerres civils en cent anys, el d'un país que havia inventat els *pronunciamientos* militars quan alguna cosa no els feia el pes.

Només un apunt, en aquest país les tortures infringides per la Inquisició van durar fins el 1834, quan ja hi havia fàbriques cotoneres treballant amb la força del vapor. D'això, en termes històrics, en fa quatre dies.

Continuo. S'encetava un model de país que, en nàixer, ja era obsolet i caduc: el que practicava un feixisme que aviat seria derrotat a Europa, el del culte a un *Caudillo por la Gracia de Dios*, el d'un govern de militars incompetents, el d'un Règim al servei de l'Església més tronada, el de l'autarquia improductiva o el que conculcava drets fonamentals.

Victòria absoluta vs. Derrota total. Vèncer sense convèncer, com deia Unamuno.

Us sona, oi ?

Per a això a aquest país li costa tant d'entendre qüestions com la pluralitat ideològica, la pluralitat lingüística, la plurinacionalitat, la diversitat sexual i de gènere, la multiculturalitat ...

El 21 de gener marcava amb nitidesa la fractura entre dos models d'entendre la societat, d'entendre el país, d'entendre el món.

Després vindria la Transició conduïda en bona part per franquistes reciclats, o no. I de nou el relat pervers de que tot era inevitable. Era inevitable aquella guerra, era inevitable el franquisme, era inevitable aquella Transició.

Una Transició i una Constitució condicionades per la por, la violència i per un context de llibertat vigilada.

I parlen de l'esperit de la Transició o de la Constitució, quan potser el que troben a faltar és l'esperit de la Inquisició

No convenia parlar del passat, per no obrir ferides. Però les ferides han continuat tossudament obertes.

El franquisme va escombrar tot vestigi del règim republicà i de la democràcia.

Però, en canvi, vam acceptar passar del franquisme a una monarquia parlamentària amb un sac d'herències tòxiques.

Aquí no havia passat res. La Transició no va voler parlar del passat. El franquisme no va parar de parlar-ne. I no vam fer net.

Es va inventar el fals relat de la reconciliació i, apa !, som-hi que no ha estat res.

I mentre, foses comunes plenes de morts, el Valle de los Caidos, infinitat de carrers i monuments d'exaltació al franquisme, la Fundación Francisco Franco i altres exemples indecents.

Però, quina voluntat de reconciliació va haver-hi quan, any rere any es celebrava el Dia de la *Liberación*?. El Franquisme mai va renunciar al referent d'una guerra que havien guanyat.

I ho tenien clar. Quina era l'alternativa al franquisme?: la guerra; o si ho voleu encara més pervers: la República que havia dut la guerra. Aquest era el relat.

Per això, el Dia de la *Liberación* era moment d'obligada reflexió i hora d'expiar qualsevol pensament impur. No s'invocaven les misèries de la postguerra, ni les restriccions energètiques, ni la gent que passava gana, ni el règim autàrquic que va retardar la recuperació econòmica, ni encara menys la manca de llibertats individuals i col·lectives, ni els exiliats, depurats o repressaliats en general, ni tantes altres coses.

El Dia de la *Liberación* esdevenia el gran acte de reconciliació entre el Franquisme i els franquistes i, alhora, una oportunitat de contrició pels més insubmisos. Aquestes foren les úniques mostres de reconciliació que va oferir el Franquisme. Una ofrena que només buscava agraïment i lleialtat.

Victòria absoluta vs. Derrota total

I torno al començament. Perquè cal commemorar?

Repeteixo. Cal fer-ho per recordar que la democràcia és fràgil i cal defensar-la cada dia.

Perquè al saló de plens del nostre Ajuntament – la casa de la democràcia i de totes i tots- mai més s'hi tornin a celebrar judicis sumaríssims que van dur a la mort i a les presons a molts vilanovins.

I una bona manera de fer-ho és amb el record d'aquelles persones senzilles que van patir la tragèdia

El que més neguiteja als repressors és que es perpetui el record de les seves víctimes.

Els dictadors, els repressors, els delators, els assassins, no són dignes de perviure en el record, i l'odi també és un mena de pervivència, que no mereixen.

Contràriament, cal homenatjar aquells que van patir sense tenir les mans tacades de sang i fent una tasca noble, creient en la democràcia i en la cultura com alliberament de les dones i dels homes.

Una d'aquestes persones fou el mestre Antoni Benaiges, la història del qual ha estat recuperada per Sergi Bernal, Francesc Escribano, Francisco Ferrándiz o Sebastian Gertrudix.

Benaiges, aquell mestre de la República que va exercir a Vilanova i que va prometre el mar als seus alumnes de Bañuelos de Bureba, a Burgos.

El pecat de Benaiges no va ser prometre als nens i les nenes que els duria a veure el mar. El seu pecat va ser ensenyar-los a aprendre, ensenyar-los a pensar.

I això no ho podien permetre els intolerants. Els cacics i una part de l'església que dominaven sense indulgència sobre uns pagesos pobres i analfabets, abandonats en terres de Castella.

Per això el van executar i enterrar en una fosa. Però, com es diu sovint, ell era llavor, i la llavor la van regar aquells nens -alumnes seus- que es van anar fent grans, i els fills d'aquells nens. I per això, molts anys després, alguns encara van recordar on era enterrat el Mestre, el seu Mestre.

I així es van poder recuperar les seves restes i enterrar-les amb la dignitat que mereixia.

El record d'aquell mestre de la República ha sobreviscut a l'oblit, a la tragèdia i als seus botxins.

Per això l'he volgut recordar avui. Perquè el record d'Antoni Benaiges no acumula rancúnies ni odis, però tampoc admet renúncies.

El 21 de gener dels seus assassins era una celebració de venjança, d'odi i de repressió.
El nostre 21 de gener ha de ser de record i de serenitat, per poder construir un futur millor, amb democràcia, amb educació, pacte i diàleg.

Perquè exercint el diàleg i la democràcia és com es guanya la llibertat de les dones, dels homes ... i dels pobles.

Moltes gràcies

Albert Tubau

Gener de 2019